

4. What is in the 2014 Farm Bill For Sustainable Farms and Food Systems? [Electronic resource] / NSAC's Blog. – Mode of access: <http://sustainableagriculture.net/blog/2014-farm-bill-outcomes/>
5. Кобець М.І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку / Кобець М.І. // Аграрна політика для людського розвитку. – Київ, 2004. – 22 с.
6. Приходько А. Органічне = сертифіковане [Електронний ресурс] / А. Приходько, М. Михно // Плантатор. – 2014. – Режим доступу: <http://www.agrotimes.net/journals/article/organichne--sertifikovane>
7. Состояние органического земледелия в странах ЕС [Электронный ресурс] / Международное объединение поставщиков натуральной экопродукции «Экокластер». – Режим доступа: <http://ecocluster.ru/monitoring/?ID=1830>
8. Зайчук Т.О. Критичний огляд світового досвіду макромаркетингу екологічно чистих продуктів харчування / Т.О. Зайчук // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – Т. 4. – С. 14-18.
9. Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів державного бюджету, що виділяються для часткової компенсації вартості мінеральних добрив вітчизняного виробництва : Постанова Кабінету Міністрів України від 9 лютого 2007 р. N 182 / Головний правовий портал України «Ліга Закон». – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP070182.html

References

1. Yemtsev, V.I. (2012), "Output of organic production as a factor of competitiveness of agricultural enterprises of Ukraine", *Scientific news. PVNZ "Galician Academy"*, no.1 (20), pp. 119-124.
2. "Ministry of Agrarian Policy intends to subsidize organic producers", Latifundist: national agroportal, available at: <http://latifundist.com/novosti/23893-minagroprod-planiruet-dotirovat-proizvoditelej-organicheskoy-produktsii>
3. "Organic farming: whether humanity feed itself", *Organic*, available at: <http://organic-ua.com/item/4-organic-farming>
4. What is in the 2014 Farm Bill For Sustainable Farms and Food Systems?, NSAC's Blog, available at: <http://sustainableagriculture.net/blog/2014-farm-bill-outcomes/>
5. Kobets, M.I. (2004), *Orhanichne zemlerobstvo v konteksti staloho rozvytku* [Organic farming in the context of sustainable development], Kyiv, Ukraine, 22 p.
6. Prikhodko, A. and Mikhno, M. (2014), *Organic = certified*, *Planter*, available at: <http://agrotimes.net/journals/article/organichne--sertifikovane>
7. State of organic farming in the EU, International Association of suppliers of natural eco-products "Ekoklastr", available at: <http://ecocluster.ru/monitoring/?ID=1830>
8. Zaichuk, T.O., (2010) A critical review of international experience makromarketing of organic food, *Bulletin of Khmelnytsky National University*, no. 6, issue 4, pp. 14-18.
9. Approving the use of 2007 state budget allocated for partial reimbursement of the cost of domestic production of fertilizers, Resolution of the Cabinet Ministers of Ukraine on February 9, 2007, no. 182, The main legal portal Ukraine "League of Law", available at: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP070182.html

УДК 330.322

Луців О.В.,
аспірантка*

Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДНИМИ РЕСУРСАМИ

Lutsiv O.V.,
graduate student

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

CONCEPTUAL FOUNDATIONS OF INNOVATIVE MODEL OF NATURAL RESOURCE MANAGEMENT

Постановка проблеми. Важливим завданням для територіального управління є пошук шляхів сталого розвитку за рахунок прибуткового використання наявних ресурсів. Традиційно економіка територіальних громад і окремих регіонів більшою мірою, ніж національна, залежить від ефективності використання місцевих ресурсів. Особливо це стосується таких сфер діяльності, як природокористування та сільське господарство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Методологічні засади формування економічного механізму раціонального природокористування, а також відтворення та використання територіальних

* Науковий керівник: Бистряков І.К. – д.в.н., професор

ресурсів досліджувались у роботах багатьох вітчизняних економістів: І.К. Бистрякова, Б.М. Данилишина, Я.В. Ковалю, А.А. Мінца, В.В. Пилипіва, П.Т. Саблука, М.А. Хвесика та інших вітчизняних і зарубіжних вчених. Проте питання прибуткового використання природних ресурсів у рамках територіальних відтворювальних процесів та їх залучення у інвестиційні процеси залишається малорозробленим.

Постановка завдання. Сучасні глобальні тенденції переміщення прибутків і податкової бази, а також досягнення у сфері технологій, обумовлюють необхідність переосмислення старих підходів до територіального розвитку та пошуку адекватного інструментарію використання власних ресурсів у динамічному фінансовому просторі. Одним із ключових напрямів досягнення цілей економічної конкурентоспроможності регіонів та підвищення ефективності використання місцевого потенціалу на засадах сталого розвитку є капіталізація територіальних активів, насамперед природно-ресурсних.

Тому **метою статті** є обґрунтування концептуальних засад інноваційної моделі управління природними ресурсами шляхом капіталізації природно-ресурсних активів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Територіальні ресурси є тісно пов'язаними із територією та безпосередньо землею. Управління просторовим розвитком, землями сільськогосподарського призначення та лісового фонду, водозабезпеченням й іншими сферами, пов'язаними із використанням місцевих природних ресурсів, має визначальне значення для територіальної економіки. Водночас важливо забезпечити поєднання економічного зростання територій із збереженням їх навколишнього середовища, а також сформуванню умов для сталого функціонування громад і відтворення екологічного балансу. Досягнення таких цілей можливе при запровадженні в управління територіальним економічним розвитком активно-орієнтованого підходу, який передбачає нарощення доданої вартості в рамках конкретної територіальної системи та при забезпеченні локалізації територіального багатства. Зазначений підхід лежить у рамках націленості на досягнення таких принципів сталого розвитку, як збереження довкілля, збільшення капітального інвестування пріоритетних проектів, захист історико-культурного спадку та природних ресурсів, включаючи збереження природних ландшафтів і екосистем. На сьогоднішній день уже існує практика досягнення цілей економічного розвитку шляхом реалізації політики управління, в основі якої лежить активно-орієнтований підхід.

Територіальний розвиток доцільно розглядати ширше, ніж просто окремо взяті економічні чи фінансові успіхи. Доповненням до фінансового капіталу територіальної системи безперечно є її природний, соціальний, людський, фізичний, інтелектуальний та інші капітали. Природно-ресурсний потенціал регіону охоплює всю сукупність природних ресурсів і умов, які впливають на підприємницький клімат, його спеціалізацію в ринкових умовах, а також визначають склад і структуру регіональних видів діяльності [1].

Залучення природних ресурсів у територіальні відтворювальні процеси має відбуватися шляхом використання сучасних механізмів управління, які зорієнтовані на гармонізацію інтересів різних територіальних суб'єктів з приводу природокористування, а особливо на формування природного капіталу. Останній у сучасній економіці може створюватися лише через активну реалізацію політики капіталізації природних ресурсів. На рівні окремих територіальних економічних систем важливим управлінським завданням є не тільки залучення у господарський обіг територіальних природних ресурсів, але і їх трансформація у природний капітал, здатний нарощувати додану вартість територіальної економіки.

Капіталізація природних ресурсів передбачає формування можливостей для їх використання у спосіб, що застосовується і до інших видів капіталу. Інкорпорація природного капіталу в економічні системи ускладнюється нерозвиненістю економічних ринків природних ресурсів. Наразі на ринках відбувається торгівля тільки окремими видами природних ресурсів, тоді як екосистемні послуги в Україні взагалі розглядаються як безкоштовні ресурси. Невідповідним потребам сучасної економіки є підхід, за якого при оцінці природних ресурсів ураховуються тільки витрати, здійснені на їх отримання [2, с. 97].

Крім того, включення вартості природного капіталу до фінансової звітності є складною (або й неможливою) процедурою за відсутності прямої ув'язки природних ресурсів із безпосереднім генеруванням грошових потоків чи їх можливістю. Фактично для того, щоб природні ресурси формували капітал вони повинні бути пов'язані із створенням доданої вартості або включатись у собівартість. З позицій формування національного багатства в сучасній економіці природні ресурси не можна розглядати як безкоштовні «дари природи», а навпаки мають використовуватись як інші традиційні форми капіталу із здійсненням заходів щодо їх збереження та захисту від знецінення у довгостроковій перспективі. Концептуально такий підхід є цілком логічним, проте його реалізація на практиці стикається з низкою проблем, пов'язаних із оцінкою природного капіталу, а особливо фінансової та заставної.

Загалом включення природного капіталу в управління економічними системами може здійснюватися із врахуванням того, що всім елементам природного середовища притаманна економічна цінність, яка впливає на економічну діяльність людини та розширює сферу територіальної економіки, а управління й оцінка природного капіталу мають реалізовуватись суб'єктом, що

забезпечує досягнення як суспільних інтересів, і забезпечує їх збалансування із корпоративним сектором [3, с. 125].

Протягом останнього десятиліття у різних країнах світу реалізовується низка ініціатив щодо управління природним капіталом. Окрім корпоративного форуму, присвяченого проблематиці природного капіталу у приватному секторі, проведеного напередодні міжнародної конференції Rio+20, схожі ініціативи розглядались у США, Канаді, Китаї, Австралії та інших країнах як на державному, так і на регіональному та локальному рівнях. Зокрема урядові ініціативи націлювались на формування систем урахування вартості природного капіталу в національному господарстві, тоді як децентралізовані ініціативи орієнтують на реалізацію місцевих проектів у сфері сталого розвитку.

Ураховуючи фінансову домінанту сучасної економіки, найбільш ефективними механізмами капіталізації природних ресурсів є власне фінансові та інвестиційні зокрема. Світовий досвід показав, що багатий природно-ресурсний потенціал одночасно може як відкривати можливості, так і створювати проблеми для держав при трансформації власних природних ресурсів у добре керовані фінансові активи. При цьому питання розподілу доходів від споживання чи інвестування природних ресурсів у часі постає ключовим для макроекономічної політики. Закономірно, що, зважаючи на необхідність досягнення балансу використання ресурсів між поколіннями в умовах, коли ціни на сировинні товари можуть не продовжувати траєкторію зростання, питання, які пов'язані з накопиченням природного багатства, постають усе більш актуальними для багатьох країн. Великі міжнародні організації, зокрема МВФ, розглядають ці питання в контексті вироблення гнучкої політики управління державними активами та пасивами, яка об'єднує різні макроекономічні та фінансові компроміси з метою зниження фінансових ризиків для національного балансу [4].

Розглядаючи природні ресурси як активи, які мають задовольняти інтереси теперішніх і майбутніх поколінь, доцільно формувати довгострокову інвестиційну стратегію, орієнтовану на ефективне та прибуткове використання природного багатства України. Для таких цілей багаті на сировинні ресурси країни створюють так звані суверенні фонди, які націлені на згладжування потреб споживання ресурсів та створення багатства для майбутнього через інвестиційні механізми і у своїй діяльності здійснюють конструювання та управління окремими пулами активів.

Бачення Програми розвитку ООН можливістю залучення інвестицій у природні ресурси передбачає необхідність створення умов щодо надання доступу до землі для інвесторів – як шляхом довгострокової оренди, так і прямого продажу [5]. Згідно діючих законів економіки, можливість алокації ресурсу, тобто відділення окремих правочинностей від первинного власника, позитивно вплине як на стимулювання інвестицій, так і на загальну конкурентоспроможність країни. Водночас питання надання доступу до земельних ресурсів нерезидентам є дискусійним питанням і потребує визначення особливих умов, за яких це можна здійснювати.

При розробці місцевих земельних кадастрів і виявленні земель, які можуть бути використані у процесі залучення іноземних інвестицій, влада повинна інституціоналізувати гарантування всіх існуючих форм землекористування. Слід зважати на можливість існування розбіжностей у розумінні ефективності використання земельних ресурсів між деякими її користувачами та органами влади. Зокрема, навіть низькопродуктивне з економічних позицій використання землі може відігравати важливу роль у місцевих та регіональних стратегіях розвитку. Крім того, землі притаманна значна неекономічна цінність, яка забезпечує основу соціальної ідентичності громади та визначає особливості її господарської системи. Тому, важливо сформувати відповідну інституційну структуру управління природними ресурсами, за якої залучення іноземних інвестицій не буде руйнувати місцеві відтворювальні процеси.

Слід зазначити, що процес залучення інвестицій у природні ресурси має узгоджуватися із територіальними соціально-економічними й екологічними цілями. Для цього важливо, щоб процедури відбору та затвердження інвестиційних проектів охоплювали ретельну оцінку техніко-економічних обґрунтувань, соціальних та екологічних наслідків, а також включали формальні консультації з місцевими громадами.

Оцінка ТЕО інвестиційних пропозицій має вирішальне значення при визначенні затрат і вигод, які будуть отримані внаслідок реалізації проекту як для інвестора, так і територіальної системи. Насамперед йдеться про доходи бюджетів, створення робочих місць, розвиток місцевої економіки, розвиток інфраструктури, соціальні й екологічні ризики. Оцінка ТЕО є першим кроком на шляху до відбору тільки ефективних проектів, до яких будуть залучатися природні ресурси. Різностороння оцінка соціального й екологічного впливу інвестиційного проекту має охоплювати всі можливі наслідки його реалізації, що дозволить уникнути небажаних екологічних та соціальних результатів [6].

Проведення офіційних консультацій з територіальною громадою є необхідним для виявлення місцевих стремлінь і пріоритетів, а також для забезпечення локальної підтримки проекту. Неврахування місцевих інтересів часто призводить до виникнення суперечок між інвесторами та територіальними громадами і може мати наслідком недосягнення цілей проекту. На сьогоднішній день у світовій практиці є приклади законодавчого закріплення вимог щодо проведення консультацій із місцевою громадою щодо можливих соціально-екологічних наслідків інвестиційних проектів. Зокрема

такі вимоги закріплені у законодавстві деяких країн, що регулює діяльність у сфері використання земельних, водних та лісових ресурсів.

На національному рівні можуть також укладатися інвестиційні угоди з приватними інвесторами, які окрім фінансових і правових питань мають регламентувати і соціально-екологічні аспекти інвестиційних проектів. При укладанні таких угод з позицій держави важливо концентруватися на таких ключових питаннях, як ідентифікація цілей сталого розвитку територій, узгодження очікувань інвестора та інтересів місцевої економіки.

Таким чином, сучасна модель управління природними ресурсами має орієнтуватися на формування високопродуктивного природного капіталу. Фінансизація природокористування передбачає застосування принципово відмінних від діючих в Україні принципів організації управління. На заміну безпосередньому управлінню природними об'єктами, сучасні механізми мають передбачати управління процесами, які ведуть до досягнення певного визначеного результату. Найбільш чітко цілі сталого розвитку та ефективність використання ресурсів на їх досягнення проявляється при реалізації конкретних проектів. По суті йдеться про перехід від виключно адміністративних методів управління до інструментарію, який позитивно себе зарекомендував у корпоративній сфері. Насамперед це структурне та проектне управління, а також проектне фінансування, застосування яких дозволить досягати конкретно-визначених фінансових, соціально-економічних та екологічних результатів від використання природного капіталу [7].

Реалізація проектів сталого розвитку із залученням природних ресурсів може відбуватися шляхом поєднання зусиль суспільного та приватного сектору, зокрема і через механізми державно-приватного партнерства, і має забезпечувати прибуткове використання природних ресурсів. Алгоритм формування та реалізації проектів сталого розвитку із залученням природного капіталу може реалізовуватися за представленою концептуальною схемою (рис. 1).

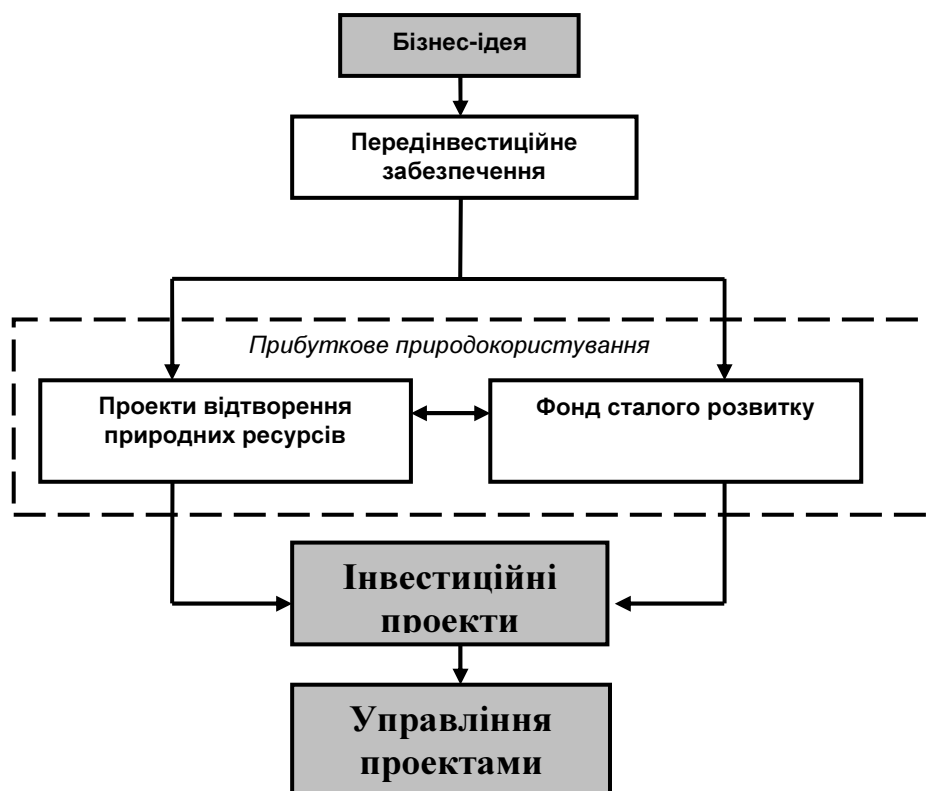

Рис. 1. Концептуальна схема управління інвестиційними проектами із залученням природних ресурсів

Джерело: розробка автором

Насамперед за визначеними на національному, регіональному та локальному рівнях пріоритетними напрямками сталого розвитку здійснюється відбір проектів, які формуються на основі бізнес-ідей. Входячи у проект із фінансовим чи природним капіталом, влада має орієнтуватися на досягнення конкретних соціально-економічних та екологічних цілей. Таку гіпотезу підтверджують дослідження, проведені експертами Світового банку, які дійшли висновку, що на національному рівні в Україні доцільно вибирати проекти, які більше орієнтовані на задоволення конкретних соціальних та економічних цілей та реалізуються більш ефективно з точки зору як часу, так і вартості, та спроможні забезпечити необхідні результати найбільш ефективним чином [8].

Отже, підтримуючи певні бізнес-ідеї чи ініціативи, органи влади повинні орієнтуватися на результативно-прибутковий підхід її реалізації та забезпечувати як економіко-соціальні стимули втілення в господарську практику, так і організаційно їм сприяти. Стадія передінвестиційного забезпечення має охоплювати процеси стимулювання генерування бізнес-ідей за визначеними напрямками, відбору пріоритетних для територіальної системи проектів сталого розвитку, організаційного забезпечення прибуткового використання природних ресурсів у зазначених проектах (в т.ч. шляхом їх сек'юритизації). Застосування у практиці управління природними ресурсами проектного підходу передбачає проходження таких його стадій, як генерація, оцінка, затвердження, спільно-консолідоване фінансування, реалізація проекту.

Таким чином, ефективне залучення територіальних природних ресурсів у регіональні відтворювальні процеси відкриває додаткові можливості для регіонів, які визначають його економічний потенціал, і, набуваючи фінансової форми, можуть виступати основою організації регіональної економіки. Очевидно, що володіння значними запасами природних ресурсів і вміння їх ефективно використовувати, відкриває додаткові можливості для регіонів [2].

Висновки та подальші дослідження. Обґрунтовано, що інноваційний механізм управління природокористуванням має бути зорієнтованим на формування та відтворення природного капіталу, що у сучасній економіці може забезпечуватися лише через активну реалізацію політики капіталізації природних ресурсів.

Визначено, що найбільш ефективним інструментарієм капіталізації природних ресурсів є власне фінансовий, який найкраще розкривається у проектному фінансуванні, що дозволяє досягати конкретних фінансових, соціально-економічних та екологічних результатів від використання природного капіталу.

Література

1. Толстолесова Л.А. Природно-ресурсная составляющая финансово-инвестиционного потенциала сырьевых территорий / Л. А. Толстолесова // Российское предпринимательство. – 2010. – № 9. – Вып. 2. – С. 140-145.
2. Капіталізація економіки України / [В.М. Геєць, А.А. Гриценко та ін.; під ред. В.М. Гейця]. – К. : Ін-т екон. та прогноз., 2007. – 220 с.
3. Пилипів В.В. Управління відтворенням територіальних економічних систем у фінансовому просторі / В.В. Пилипів. – К. : РВПС України НАН України. – 400 с.
4. Investing in the Environment as a Way to Stimulate Economic Growth and Employment [Electronic resource] / Artim E., Baltzar E., Fiedler J., Sevic D., Zhechkov R. - The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe. - [Cited 2014, 14 Apr.] - Available from: <http://ec.europa.eu/environment/integration/pdf/LisbonReport.pdf>
5. Managing Private Investment in Natural Resources: A Primer for Pro-Poor Growth and Environmental Sustainability. - UNDP-UNEP, 2011. – 50 p.
6. Салимов Л.Н. Инвестиционные механизмы: сущность, компоненты и классификация [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://old.tisbi.ru/science/vestnik/2004/issue1/Econ6.html>
7. Capitalizing on Natural Resources: New Dynamics in Financial Markets. – The Sustainability Forum Zurich. – Zurich. – 2008. – 39 p.
8. World Bank. 2012. *Ukraine - Public investment management performance assessment* [Electronic resource] // Official Website of World Bank. – available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/17428669/ukraine-public-investment-management-performance-assessment>

References

1. Tolstolesova, L.A. (2010), "Naturally-resource constituent of financially-investment potential of raw material territories", *Rossiyskoe predprinimatelstvo*, no. 9 (2), pp. 140-145.
2. Heiets, V.M., Hrytsenko, A.A. etc. (2007), *Kapitalizatsiia ekonomiky Ukrainy* [The capitalization of the Ukrainian economy], In-t ekon. ta prohozuv, Kyiv, Ukraine, 220 p.
3. Pylypiv, V.V. (2010), *Upravlinnya vidtvorenyam terytorialnykh ekonomichnykh system u finansovomu prostori* [Management of reproduction of territorial economic systems in the financial space], monograph, RVPS Ukrayiny NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine, 400 p.
4. Artim, E., Baltzar, E., Fiedler, J., Sevic, D., Zhechkov, R. (2014), Investing in the Environment as a Way to Stimulate Economic Growth and Employment, available at <http://ec.europa.eu/environment/integration/pdf/LisbonReport.pdf>
5. UNDP-UNEP, (2011), *Managing Private Investment in Natural Resources: A Primer for Pro-Poor Growth and Environmental Sustainability*, 50 p.
6. Salimov, L.N. (2004), "Investment mechanisms: the nature, components and classification", available at: <http://old.tisbi.ru/science/vestnik/2004/issue1/Econ6.html>
7. The results of The Sustainability Forum Zurich (2008), *Capitalizing on Natural Resources: New Dynamics in Financial Markets*, Zurich, 39 p.
8. World Bank. (2012), *Ukraine - Public investment management performance assessment.*, Official Website of World Bank, available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/2012/01/17428669/ukraine-public-investment-management-performance-assessment>